

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЕКТ)

на тему:

«Інституційні форми співпраці держав у сфері охорони прав авторів»

Студентки 2 курсу, 11м групи,
спеціальності 293 «Міжнародне право»,
спеціалізації «Міжнародне право»

Яніної Діани
Сергіївни

Науковий керівник
кандидат юридичних наук, доцент

Буличева Наталія
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
доктор юридичних наук, професор

Дешко Людмила
Миколаївна

Київ – 2019

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИКО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ АВТОРІВ.....	6
1.1. Поняття , ознаки та класифікація прав авторів.....	6
1.2. Сутність охорони і захисту прав авторів.....	13
РОЗДІЛ 2: ІНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ АВТОРІВ.....	17
2.1. Інституційні форми співпраці держав у сфері охорони прав авторів на універсальному рівні.....	17
2.2. Діяльність регіональних міжнародних міжурядових організацій у сфері охорони прав авторів.....	24
2.3. Роль міжнародних неурядових організацій у забезпеченні міжнародного співробітництва держав у сфері охорони авторських прав.....	31
РОЗДІЛ 3: ІНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ АВТОРІВ.....	36
3.1. Характеристика інституційних форм співробітництва України у сфері охорони прав авторів.....	36
3.2. Шляхи удосконалення правового регулювання інституційних форм співпраці України у сфері охорони прав авторів.....	41
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Авторське право як об'єкт інтелектуальної власності у зрівнянні з іншими інститутами цивільного права отримало визнання відносно недавно. Поштовхом до суттєвого розвитку авторського права у Європі як окремого інституту права стала поява книгодрукування в Англії наприкінці XV століття. Звісно, почала зростати роль видавничої справи та попиту на друковані видання, що призвело за собою потребу у регулюванні питань відносно захисту та охорони авторства. Хоча на той час авторське право надавалось владою книговидавцям, а самі автори визнавались такими лише *de facto*, сьогодні права авторів у своїй еволюції значно розширились та продовжують невпинно розвиватись [18, с. 127].

З розвитком технологій, глобалізаційних процесів та суспільства у цілому, стають більш актуальними питання інтеграції до розвинутих економічних систем та груп. Така інтеграція має на меті охопити все більше і більше напрямків економіки. Розвиток сфери інтелектуальної власності, її охорона та захист не є виключенням. У наш час суспільство знаходиться на тому етапі розвитку, коли значну роль відіграє економіка інновацій та знань. Вона характеризується влучним підходом до питань використання, розповсюдження, охорони і захисту інтелектуальної власності.

Можливість створення і функціонування на регіональному та універсальному рівнях міжнародних організацій, які регулюють питання охорони і захисту прав інтелектуальної власності, і прав авторів зокрема, стало необхідним у зв'язку із збільшенням торгівлі результатами інтелектуальної діяльності та появою нових інформаційних технологій.

З огляду на це, **метою** даного дослідження є визначення особливостей інституційних форм співпраці держав у сфері охорони прав авторів, виявлення можливих проблем та розробка шляхів їх вирішення.

Об'єктом дослідження виступає комплекс правових відносин у сфері функціонування інституційних механізмів співробітництва держав у сфері охорони прав авторів на національному, регіональному та універсальному рівнях, в той час

як його **предметом** є правове регулювання інституційних форм співпраці держав у сфері охорони прав авторів.

Оскільки одним із важливих питань подальшого розвитку авторського права є гармонізація національного законодавства нормами міжнародного права у сфері охорони прав авторів, то ж необхідними **завданнями** є: 1) охарактеризувати поняття та ознаки прав авторів, їх класифікацію та юридичну природу; 2) визначити сутність охорони і захисту прав авторів; 3) здійснити аналіз інституційних форм співпраці держав у сфері охорони прав авторів універсального рівня; 4) розглянути діяльність регіональних міжнародних міжурядових організацій у сфері охорони прав авторів; 5) визначити роль міжнародних неурядових організацій у забезпеченні міжнародного співробітництва держав у сфері охорони авторських прав; 6) охарактеризувати інституційні форми співробітництва України у сфері охорони авторського права; 7) виявити шляхи удосконалення правового регулювання інституційних форм співпраці України у сфері охорони прав авторів.

Теоретико-методологічною основою для розкриття поставлених на дослідження завдань та надання висновків виступили наукові праці вітчизняних та іноземних спеціалістів у сфері інтелектуальної власності, зокрема: Вахонєвої Т. М. [2], Дозорцева В. А. [5], Легенченка М. О. [9], Потехіної В. О. [18], Харитонові О. І. [19] та інших.

З багатьох нормативно-правових актів національного та міжнародного права основою дослідження виступили: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [1], Всесвітня конвенція про авторське право [3], Директива № 2019/790/ЄС «Про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку» [49], Закон України «Про авторське право і суміжні права» [20], Конституція України [8], Угода про асоціацію України з Європейським Союзом [37], Цивільний кодекс України [38].

Отже, комплексний науковий аналіз проблеми за обраною тематикою можна визнати актуальним і своєчасним, адже крім загального аналізу інституційних механізмів співпраці держав у сфері охорони прав авторів, зазначені чинні на

сьогодні міжнародно-правові акти та описане їх значення для міжнародної спільноти. Враховуючи масштабність проблематики, звертається увага на аспекти, які мають безпосереднє відношення до захисту прав авторів на сучасному етапі розвитку.

РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ АВТОРІВ

1.1. Поняття, ознаки та класифікація прав авторів

Одним із основних пріоритетів сучасного суспільства є визнання і захист інтелектуальних прав. Зміни у політичному та економічному житті нашої країни та інших держав визначили необхідність створення більш сприятливих умов для розвитку авторського права і суміжних прав, як інституту прав інтелектуальної власності.

Розуміння сутності права інтелектуальної власності дає можливість у подальшому зрозуміти суть саме авторського права, тому вважаємо за потрібне звернутися до джерел національного права України, міжнародних нормативних актів, а також звернути увагу на юридичну літературу.

Для розуміння сутності права інтелектуальної власності у вітчизняному законодавстві варто звернутись до положень Конституції України (далі – Конституція). Зокрема, у ст. 41 Конституції вказано, що «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності». Стаття 54 Конституції гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їх авторських прав, а також проголошує, що «кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [8].

У вітчизняному законодавстві поняття права інтелектуальної власності зазначене у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), який серед інших об'єктів цивільного права визначає результати інтелектуальної та творчої діяльності (ст. 177). Книга четверта ЦК України присвячена регулюванню відносин інтелектуальної власності і має назву «Право інтелектуальної власності». Так, пункт 1 статті 418 ЦК України зазначає: «Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт

права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом» [38].

Стаття 2 Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 р. (далі – Стокгольмська Конвенція 1967р.) подає своє визначення «інтелектуальної власності», де цей термін розуміється як права щодо конкретних результатів творчої діяльності у виробничій, науковій та художній сферах [7].

У науковій літературі О. І. Харитонова використовує таке визначення поняття права інтелектуальної власності – «це сукупність юридичних норм та правил, що регулюють відносини інтелектуальної власності, а також суміжні з цими відносинами особисті немайнові та майнові відносини, визначені у законі» [19, с. 40]. А С. Г. Гордієнко розглядає інтелектуальну власність як права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин [2, с. 18].

На наш погляд, поняття «інтелектуальна власність» відображає саме особливості інтелектуальних продуктів (тобто результатів інтелектуальної, творчої діяльності) як об'єктів цивільного права у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Тобто, в цілому, право інтелектуальної власності є правом власності на інтелектуальний продукт. В свою чергу, інтелектуальний продукт, як результат інтелектуальної (творчої) діяльності є об'єктом інтелектуальної власності та вказує на особливості їх створення, користування та розпорядження.

Варто зазначити, що право інтелектуальної власності у своєму розумінні дещо збігається з речовим правом власності і досить часто навіть дослідники плутають ці два поняття. Право інтелектуальної власності полягає у належності власнику інтелектуальних прав можливості володіти, користуватися та розпоряджатися відповідним об'єктом. Але, підкреслюємо, що характерною рисою права власності на об'єкти інтелектуальної діяльності є творче походження цих об'єктів та виключність прав на них.

Як вірно відзначив дослідник у сфері інтелектуальної власності В. А. Дозорцев з приводу цього питання, для прав на результати матеріального виробництва вирішальне значення має право власності на умови та передумови їх створення. Для прав на результати інтелектуальної діяльності вирішальне значення мають інші фактори – праця творця та його особистість, особливо якщо об'єктом є результати творчості [5, с. 89].

Отже, право інтелектуальної власності становлять не тільки майнові права, а також особисті немайнові права інтелектуальної власності, що визначається законодавством.

Взагалі, система права інтелектуальної власності включає в себе авторське право і суміжні права та права промислової власності. Особливу увагу ми приділили інституту авторського права і суміжних прав, адже даний інститут є об'єктом нашого дослідження.

Авторське право, як інститут права інтелектуальної власності, у сучасній системі права є сукупністю правових норм, що регулюють відносини, які виникають у зв'язку із створенням, використанням, та захистом творів науки, літератури і мистецтва, а також окремих похідних від них творів [2, с. 55].

В юридичній літературі саме авторське право розглядають у двох значеннях – об'єктивному і суб'єктивному. Під авторським правом в об'єктивному значенні розуміють сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з використанням творів науки, літератури, мистецтва тощо. У суб'єктивному значенні авторське право – це ті особисті немайнові та майнові права, що належать особам, які створили твір, або їх правонаступникам чи іншим суб'єктам авторського права [19, с. 23].

Як вказують деякі дослідники, авторське право має подвійний характер. З одного боку, існує тісний зв'язок з особистістю автора, з іншого – твір є майновою цінністю. Таким чином, у більшості країн світу авторські права поділяються на дві групи: майнові та особисті немайнові права. В англійських країнах особисті немайнові права ще називають «моральними» [19, с. 24].

Варто зазначити, що вітчизняні правознавці підтримують думки щодо поділу прав авторів на дві групи. Якщо звернутись до національного законодавства, можна побачити, що в Україні також діє такий поділ. Так, ст. 438 ЦК України закріплює особисті немайнові права автора, які належать лише самому автору, а ст. 440 – виключні майнові права автора. Перелік майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав зазначений у ст. 452 ЦК України [38]. Звертаємо увагу, що особисті немайнові права автора не можуть бути відчужені (передані) іншим особам. Дане положення міститься у ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ (остання редакція від 04 листопада 2018 року № 2581-VIII) (далі – ЗУ «Про авторське право і суміжні права») [20].

Так як з інститутом авторського права і суміжних прав існує безпосередній зв'язок з цивільним правом, можна говорити про те, що суб'єкти авторського і суміжних прав є суб'єктами права інтелектуальної власності, а суб'єкти інтелектуальної власності в свою чергу є суб'єктами цивільного права.

Законодавством визначені суб'єкти авторського права, а також суб'єкти суміжних з авторським прав. Зокрема, суб'єктами авторського права є автори творів науки, літератури і мистецтва, їх спадкоємці і особи, яким автори чи спадкоємці передали свої авторські майнові права (ст. 7 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [20]). Частина 1 статті 435 ЦК України також зазначає, що первинним суб'єктом авторського права є автор твору, а також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону [38].

Згідно до ст. 450 ЦК України, «суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. Суб'єктами суміжних прав є також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону» [38]. Аналогічно й ЗУ «Про авторське право і суміжні права» у ч.1 ст. 36 вказує суб'єктів суміжних прав [20].

Виходячи з наведених вище норм, можна дійти висновку, що суб'єкти авторського і суміжного права поділяють на первинних і вторинних. Головною відмінністю суб'єктів авторського права від суміжного права є те, що первинними

суб'єктами у авторському праві виступають лише фізичні особи. На відміну від авторського, суб'єктами суміжних прав крім фізичних осіб можуть бути і юридичні особи, адже вони можуть як виробляти об'єкти суміжних прав, так і отримати суміжні права за договором.

Як вже можна було зрозуміти, об'єкти авторських і суміжних прав є одночасно об'єктами авторських і суміжних правовідносин. Об'єкти авторського та суміжного права можна визначити як нематеріальну субстанцію, тобто ними визнаються результати інтелектуальної (творчої) діяльності, які не зважаючи на це, можуть бути оцінені в матеріальному еквіваленті та стати предметом цивільного обороту [2, с. 84].

Відповідно до ст. 433 ЦК України, до об'єктів авторського права належать: 1) літературні і художні твори; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних) [38]. Дані об'єкти авторського права уточнені статтею 8 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», де надається їх невичерпний перелік [20].

Безумовно, як й інші інститути права, інститут охорони прав авторів базується на певних принципах, які виступають основою для їх охорони.

Принципи системи регулювання авторського права – це головні правила, які формують специфіку авторських прав як об'єкта охорони і діють у всіх системах правової охорони, включаючи внутрішньодержавне регулювання як з, так і без іноземного елемента авторських відносин. Ці принципи виникли в національному авторському праві різних держав, і застосовувались вони лише до громадян цих держав. Але згодом вони були відтворені в базових міжнародних угодах і розповсюджені на міжнародно-правову охорону прав авторів.

Будь-яка класифікація, включаючи класифікацію принципів права або правового регулювання залежить також від критеріїв, які являють собою основу класифікації. А критерії, в свою чергу, залежать від мети і завдань, які поставлені в ході дослідження. Тож, розглядаючи сучасну класифікацію принципів певної галузі права на прикладі авторського права України можна виділити такі критерії: порівняння дійсних норм вітчизняного авторського права з колишніми нормами радянського авторського права; порівняння норм авторського права з нормами

інших інститутів права інтелектуальної власності та з нормами інших інститутів цивільного права; порівняння розбіжних випадків регулювання авторських прав в національному і міжнародному праві. Узагальнюючи думки вітчизняних науковців щодо критеріїв виявлення і систематизації основних принципів сучасного авторського права України, , загалом пропонуємо таку класифікацію:

- Принцип свободи творчості (ст. 54 Конституції України, ст. 6,7 ЗУ «Про культуру» [8, 24]), оскільки лише в сучасному законодавчому закріпленні і при забороні цензури даний принцип набув свого реального змісту;
- Принцип поєднання власних інтересів автора з інтересами суспільства (ст. 21-25 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [20]), адже саме в авторському праві, у зрівнянні з іншими інститутами права інтелектуальної власності і цивільним правом в цілому, цей принцип має особливе значення;
- Принцип невідчужуваності особистих немайнових прав автора (ст. 14 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [20]), який суттєво відрізняє українське авторське право від авторського права деяких зарубіжних країн, адже в окремих державах існує можливість відчуження окремих особистих немайнових прав автора, а в Україні така практика відсутня;
- Принцип свободи авторського договору (ст. 33 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [20]), який замінив принцип нормативної регламентації основних прав і обов'язків по авторському договору, який був притаманний радянському авторському праву.

Наступна класифікація являє собою загальні принципи як для всієї системи міжнародної охорони прав авторів, так і для національних систем авторського права, які задіяні в міжнародній системі охорони авторських прав держав:

- Принципи системи права, які регулюють саме авторське право: принцип виключності (винятковості) авторських прав, принцип термінової охорони, принцип здійснення охорони на користь автора та його правонаступників [1, 3, 53];
- Спеціальні матеріально-правові принципи: принцип автоматичного надання охорони прав авторів, принцип уніфікації базових критеріїв надання охорони

прав авторів, принцип національного режиму охорони, принцип компромісу щодо формальностей [1, 3];

- Спеціальні колізійні принципи: закон держави запиту охорони твору, закон держави походження твору [1, 3].

Більшість з наведених принципів авторського права зазначені і в міжнародних нормативно-правових актах, таких як Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р. (далі – Бернська конвенція 1886 р.) [1], Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р. (далі – Женевська конвенція 1952 р.) [3], директивах ЄС. Дотримання даних принципів є одним із показників становлення нормативного регулювання охорони прав авторів у державі. Національне законодавство кожної з країн-учасниць міжнародних договорів повинно як відповідати зазначеним принципам, так і створювати умови для їх практичного виконання.

Згідно з вищевикладеним, сутність авторського права ми вбачаємо у свободі творчості, стимулюванні авторів до творчої праці, тобто до активного створення різних об'єктів авторського права, створенні необхідних умов для використання цих об'єктів іншими людьми, здійсненні державою охорони та захисту цих об'єктів, а також прав всіх учасників даних правовідносин.

Отже, у вітчизняній і міжнародній науці та практиці прийнято називати інтелектуальною власністю право на створені результати інтелектуальної, творчої та іншої подібної діяльності людини. По розглянутому матеріалу можна підсумувати, що право інтелектуальної власності є складною підгалуззю цивільного права, яка має свій предмет, особливі методи правового регулювання та систему, до складу якої входять правові інститути. Специфіка авторського права, як складової права інтелектуальної власності, полягає у тому, що дана сфера відносин має свої ознаки, структуру, зміст та юридичні властивості. Авторське право та суміжні права, як і право інтелектуальної власності в цілому, є частиною цивільних правовідносин і тому підлягає регулюванню як нормами права інтелектуальної власності, так і окремими нормами цивільного права. Водночас, норми міжнародного авторського права покликані регулювати авторські права

іноземців і право авторства на твори, видані за кордоном. Важливо не забувати про регулювання даних відносин нормами міжнародного права.

1.2. Сутність охорони і захисту прав авторів

Загальноприйнятим є те, що право виконує дві найголовніші функції – регулятивну та охоронну. Як і в законодавстві, так і в науці, охоронна функція визначається крізь дві суміжні категорії: охорона прав та захист прав. Наразі, єдиної точки зору щодо розуміння і розмежування близьких, але водночас різних понять «охорона прав» та «захист прав» не існує. Дане питання є вже предметом дискусій досить давно.

Проаналізувавши наукову літературу, ми можемо в цілому виділити декілька наукових напрямків, тим самим здійснити умовну класифікацію. В основному нам вдалося виділити такі позиції вчених:

- Ті, хто притримується тотожності даних понять;
- Ті, хто зазначає, що одне впливає з іншого;
- Ті, хто вважає зазначені терміни взаємозалежними;
- Ті, хто заперечує доцільність їх використання взагалі.

Дослідники, які вважають поняття «охорона прав» і «захист прав» тотожними, розуміють під ними систему правового регулювання громадських відносин, яка запобігає правопорушенням, а у випадку їх здійснення – встановлює відповідальність за їх допущення. Такої думки дотримуються деякі радянські вчені, такі як Г. Н. Стоякін, В. А. Тархов, С. С. Алексєєв [35].

Інша група вчених розділяють дані поняття як такі, що впливають одне з одного. До прикладу, З. В. Макарова вважає поняття «захист прав» дещо більшим і ширшим за «охорону прав». Згідно її думки, захист прав передбачає недопущення і попередження їх порушення, а у випадку порушення прав (тобто охорони) – їх відновлення та відшкодування заподіяної шкоди [35].

І навпаки, в ширшому сенсі «охорону прав» трактує А. П. Смірнов. Він зазначає, що: «Захист прав впливає з їх охорони, адже охорона включає в себе заходи правового, економічного, політичного, організаційного характеру, які направлені

на створення необхідних умов для здійснення суб'єктивних прав» [35]. Таким чином, захист прав, у розумінні вченого, є його охороною в вузькому значенні слова.

Прибічником такої думки є і М. О. Легенченко, який каже, що: «Питання захисту права є складовою загального (більш ширшого) поняття охорони... Різниця між поняттями охорони та захисту права яскраво простежується в тому, що охорона права насамперед направлена на гарантування підстав набуття цивільних та господарських прав (обереігає законний інтерес), у той час як під захистом права розуміють конкретні дії, спрямовані на поновлення порушеного чи оскарженого права» [9].

Разом з тим, відомі точки зору науковців, які відзначають взаємозалежність поняття «захист прав» і «охорона прав». Як зазначає В. М. Ведяхін, термін «захист прав» вживається у різних значеннях, як у законодавстві, так і в науковій літературі. В законодавстві зазвичай поняття «захист» носить досить абстрактний характер і означає задачу держави та її органів захищати ті чи інші права, об'єкти, або тих чи інших суб'єктів права [35]. У цьому випадку, термін «захист прав» носить різносторонній характер і тому, під захистом прав слід розуміти захист конституційних, суб'єктивних прав, охоронюваних законом інтересів і права в цілому.

Особливу категорію дослідників складають ті, хто заперечує доцільність використання даних термінів взагалі. На щастя, у новій науковій літературі таку позицію автора знайти досить складно. Приміром, така характеристика понять зустрічається у трактуванні Т. Б. Шубіної, котра вважає термін «охорона права» таким, що не має юридичного значення і практично не застосовується у законодавстві [39].

Наявність різних думок вчених про поняття «захист прав» і «охорона прав» та їх співвідношення показує, що більшість дослідників під захистом права передбачають заходи, спрямовані на відновлення порушеного права або на попередження загрози порушення прав та законних інтересів.

Маємо зазначити, що ми виступаємо прибічниками А. П. Смірнова та М. О. Легенченка, адже вважаємо дані поняття не тотожними одне одному, і погоджуємось з думкою, що охорона прав включає в себе їх захист. Варто звернути увагу, що ми визнаємо їх вищезазначене трактування понять, але рахуємо недоцільним вживання поняття «охорона прав» у широкому та вузькому значеннях, тому що це призводить до певної плутанини у розумінні різниці між поняттями та «охороною прав» у цілому.

Виходячи з цього, можна зробити висновок щодо розуміння сутності авторського права і суміжних прав. Під охороною авторських і суміжних прав вбачається встановлення всієї системи правових норм, направлених на дотримання прав авторів та їх правонаступників. А під захистом – сукупність заходів, які спрямовані на відновлення і визнання цих прав у випадку їх порушення.

Розглядаючи правову охорону та захист прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права і суміжних прав, слід нагадати, що розвиток міжнародного рівня неможливий без правової основи національної нормативно – правової бази держав-учасниць відносин. Тому, у вітчизняному законодавстві існує ряд нормативних актів, призначених та здатних регулювати авторські та суміжні правовідносини.

В основному, правове регулювання відносин охорони та захисту авторських і суміжних прав на національному рівні здійснюється ЦК України, ЗУ «Про авторське право і суміжні права», Кодексом України про адміністративні правопорушення, ЗУ «Про міжнародне приватне право» (якщо розглядати приватну складову) та Кримінальним кодексом України. Другорядні нормативні акти виступають допоміжними у регулюванні питань охорони і захисту прав авторів.

Міжнародна система охорони інтелектуальної власності, авторського і суміжних прав зокрема, є достатньо широкою. До найбільш вагомих чинних міжнародних нормативно правових актів, які регулюють охорону і захист авторського права і суміжних прав, варто віднести:

- Бернську конвенцію 1886 р.;

- Женевську конвенцію 1952 р.;
- Міжнародну конвенцію про охорону прав виконавців, виробників фонограм, і організацій ефірного мовлення 1961 р. (далі – Римська конвенція 1961 р.);
- Конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 р.;
- Брюссельську конвенцію про поширення сигналів, що несуть програми, які передаються супутниками 1974 р.;
- Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 р. (далі – Угода ТРІПС 1994 р.);
- Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності з авторського права 1996 р. (далі – договір ВОІВ АП 1996 р.);
- Договір ВОІВ про виконання і фонограми 1996 р.;
- Договір ВОІВ про аудіовізуальні виконання 2012 р..

Зазначеними договорами і угодами в основному закріплюються принципи та мінімальні гарантії правової охорони та захисту авторського права і суміжних прав. За допомогою міжнародно-правових актів забезпечується належний рівень регулювання охорони авторських і суміжних прав, а також забезпечується дотримання світових стандартів у відповідній сфері.

Даний перелік міжнародних нормативно – правових актів говорить про те, що охорона інтелектуальної власності невпинно розвивається, а нормативно – правові акти уніфікуються задля кращого регулювання відносин у сфері авторського і суміжних прав.

Отже, правова охорона інтелектуальної власності має досить вагоме значення для функціонування інституту авторського права та суміжних прав в Україні, а також для захисту авторських і суміжних прав як в Україні, так і закордоном. Міжнародна система охорони авторського права і суміжних прав є досить розгалуженою та сприяє розвитку літератури, науки, мистецтва, поширенню і забезпеченню правомірного використання інтелектуальних продуктів.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ АВТОРІВ

2.1. Інституційні форми співпраці держав у сфері охорони прав авторів на універсальному рівні

У XVII – XVIII столітті у США відбувалося незаконне відтворення творів у великих масштабах, зокрема копіювали об'єкти охорони інтелектуальної власності Великої Британії. А все через те, що тоді право Великої Британії не визнавалося Сполученими Штатами Америки. Якщо розглядати Радянський Союз, то можна говорити про те, що повноцінної охорони інтелектуальної власності там практично не існувало, що дозволяло без вагань порушувати права іноземних власників інтелектуального права, передусім авторського [18, с. 57].

Сьогодні вже довгий час існує тенденція до гармонізації та уніфікації системи охорони інтелектуальної власності, суть якої полягає у приведенні у відповідність норм національного права нормам міжнародного права. Очевидно, що даний процес неможливий без створення спеціальних міжнародних органів з охорони інтелектуальних продуктів, які б забезпечували нормативно-правове регулювання права інтелектуальної власності на всесвітній арені.

З еволюцією права інтелектуальної власності та появою нових інформаційних технологій збільшилося використання результатів інтелектуальної діяльності, що зумовило необхідність регулювання прав авторів та інших прав інтелектуальної власності на універсальному рівні за допомогою функціонування спеціалізованих міжнародних організацій.

Питання міжнародної охорони інтелектуальної власності тісно пов'язане з міжнародною торгівлею. Інтелектуальна власність стала важливим питанням у сфері торгівлі завдяки успішній діяльності промислово розвинених країн, які стверджували, що творці інтелектуальної власності втрачають дуже багато коштів у результаті порушення прав інтелектуальної власності, яке відбувається у багатьох державах. Порушення прав інтелектуальної власності має особливо деформуючий

економічний ефект, оскільки інформаційні товари дуже дорого розробляти, але дешево відтворювати. Тому, більшість коштів на випуск або виробництво продуктів інтелектуальної власності вкладаються в розробку першої одиниці, тоді як граничні витрати на виробництво ще однієї є незначними [19, с. 497-498].

Саме тому, сьогодні у процесі гармонізації приймають участь не тільки спеціалізовані організації з інтелектуальної власності, але й торговельні організації, які у своїх правових актах містять норми регулювання сфери інтелектуальної власності.

На універсальному рівні ключова роль у становленні всіх основоположних аспектів у сфері охорони інтелектуальної власності та торгівлі правами на результати інтелектуальної діяльності належить Всесвітній організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ), Світовій організації торгівлі (далі – СОТ) та допоміжним органам Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН).

ВОІВ була створена Конвенцією про створення ВОІВ у 1967 році на основі держав-членів двох конвенцій: Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 р. та Бернської конвенції 1886 р.. На базі об'єднання бюро зазначених конвенцій було створено об'єднане бюро з охорони інтелектуальної власності. У грудні 1974 р. ВОІВ стала однією із 19 спеціалізованих установ ООН [18 с. 461].

ВОІВ керується трьома органами, затвердженими в рамках Конвенції про створення ВОІВ 1967 р., а саме: Генеральна Асамблея, Конференція та Координаційний комітет. Генеральною Асамблеєю обирається Генеральний директор, який є виконавчим головою ВОІВ [7].

Діяльність цієї універсальної організації спрямована на:

- сприяння охороні інтелектуальної власності у всьому світі шляхом забезпечення регулювання правовими аспектами інтелектуальної власності, включаючи авторське право;
- формування глобальної політики у сфері інтелектуальної власності;
- звернення уваги до ролі і значення інтелектуальної власності в соціально-економічному розвитку суспільства;

- стимулювання творчої діяльності через сприяння в розвитку науки, культури і техніки;
- широкий обмін інформацією та досягненнями народів світу у сфері інтелектуальної власності;
- надання технічної, організаційної та консультативної допомоги державам-членам ВОІВ.

Варто відзначити, що ВОІВ був розроблений, а згодом і визнаний державами-членами договір з авторського права 1996 р. (договір ВОІВ АП). Цей договір забезпечує додатковий захист авторських прав, що є необхідним для галузей пов'язаних з монопольним володінням знаннями, з огляду на прогрес, що стався у сфері інформаційних технологій із часу попередніх міжнародних договорів та угод про авторське право [4].

У сфері авторського права і суміжних прав ВОІВ розробляє програми розвитку авторського права і суміжних прав за запитами усіх країн, які цього потребують, у тому числі й країнам, що розвиваються. Також, дана організація встановлює обов'язкові для всіх країн-учасниць стандарти охорони інтелектуальної власності. ВОІВ надає допомогу та консультації в цій справі своїм регіональним установам, а також активно сприяє розвитку та уніфікації національного законодавства держав з авторського і суміжних прав. Варто зазначити, що ВОІВ співпрацює з іншими міжнародними організаціями, зокрема з Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО) з питань охорони інтелектуальної власності.

Значне сприяння забезпечується всім країнам шляхом видання перекладів мовами світу текстів міжнародних угод та конвенцій, видаються глосарії термінів, які використовуються в законодавстві з авторського права і суміжних прав, збірники текстів законів і нормативно-правових актів з авторського і суміжних прав. При ВОІВ працює Академія інтелектуальної власності, в якій проходять перепідготовку фахівці з інтелектуальної власності. Також значна матеріально-технічна допомога надається країнам, що розвиваються, адже одним із основних

завдань ВОІВ є сприяння зростанню поваги до інтелектуальної діяльності в різних державах [19, с. 462-463].

Україна, як держава-засновниця ООН, стала членом ВОІВ у 1970 році. Після розпаду Радянського Союзу, уряд України заявив про продовження співпраці та дії на території держави ряду основних міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності. З цього часу співробітництво України з ВОІВ невпинно розвивається. Україна входить і до всіх керівних органів ВОІВ, а також бере активну участь у діяльності Комітетів організації [2, с. 50].

СОТ – це міжнародна організація, започаткована 1995 року, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням. Головними цілями Організації є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних відносин, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур [26].

Варто зазначити, що попередник СОТ – Генеральна угода з тарифів та торгівлі 1947 р. (далі – ГАТТ) охоплювала відносини у сфері міжнародної торгівлі лише матеріальними об'єктами, не включаючи до сфери своєї дії права результати інтелектуальної діяльності. Ця частина міжнародного співробітництва була у компетенції інших міжнародних організацій або самих держав. Приєднання сфери інтелектуальної власності до системи ГАТТ/СОТ було здійснено шляхом укладення угоди ТРІПС 1994 року [19, с. 499].

Економічними причинами приєднання сфери інтелектуальної власності до ГАТТ/СОТ вважаємо:

- захист комерційних інтересів держав, які виробляють інтелектуальний продукт;
- велика кількість інтелектуальних продуктів на світовому ринку, що потребує нормативно-правового регулювання міжнародної торгівлі цими товарами.

Як зазначає Л. Тимофєєнко, угода ТРІПС 1994 р. у порівнянні з іншими багатосторонніми угодами у сфері інтелектуальної власності найповніше охоплює

різні аспекти охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Ця угода не створює новий режим, а вдосконалює і розширює режим, створений угодами у сфері прав інтелектуальної власності, укладеними в рамках ВОІВ, і вдосконалює його за рахунок введення додаткових положень [19, с. 503].

Як вже було зазначено раніше, міжнародна торгівля має великий вплив на формування та функціонування охорони прав інтелектуальної власності. Тому, окрім ВОІВ та СОТ, певну роль в уніфікації норм охорони прав авторів на універсальному рівні відіграють і такі інституції, як ЮНЕСКО, Міжнародна організація із стандартизації (далі – ISO), Всесвітня торговельна організація (далі – ВТО), Комісія Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі (далі – ЮНСІТРАЛ), Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі і розвитку (далі – ЮНКТАД), Міжнародний інститут з уніфікації приватного права (далі – УНІДРУА). Далі ми коротко охарактеризуємо зазначені інституції.

Ратифікацією стандартів, розроблених спільними зусиллями делегатів різних держав, займається міжнародна організація ISO. Зазначена організація була заснована 1947 року як координуючий орган двадцяти п'яти національних організацій із стандартизації. Членами організації виступають національні органи із стандартизації, які представляють інтереси своєї держави в ISO, а також представляють ISO у своїй державі відповідно. На сьогодні до ISO входять представники 164 держав світу. Згідно до Статуту, ISO визначає завданням своєї діяльності як сприяння розвитку стандартизації і суміжних видів діяльності у світі з метою забезпечення міжнародного обміну товарами і послугами, а також розвиток співробітництва в інтелектуальній, науково-технічній і економічній галузях [13].

Міжнародним органом, який не є спеціалізованою інституцією, але має зв'язок співробітництва з ООН є ВТО. Дана організація була створена у 1995 році та займається впорядкуванням процесу торгівлі через створення певних правил. Основу цієї діяльності складає більше 60 угод ВТО, які є основними правовими нормами торгівлі та міжнародної комерції. Серед норм цих угод є і норми, які регулюють міжнародну торгівлю результатами інтелектуальної (творчої)

діяльності. З часу свого створення, діяльність ВТО слугувала форумом для успішних переговорів про відкриття ринків у сфері телекомунікацій та інформаційно-технічного обладнання. Україна є повноправним членом цієї організації з 2008 року [2, с. 51].

ЮНЕСКО виступає наступником міжнародного комітету Ліги Націй з питань інтелектуальної співпраці та її виконавчої установи – Міжнародного інституту інтелектуальної співпраці. Міжнародна комісія з інтелектуальної співпраці була створена у 1922 році під егідою ООН. ЮНЕСКО затверджує програми з розвитку галузі освіти, науки та культури, які починають функціонувати завдяки створенню національних органів затверджених програм у державах-членах. Зокрема, Під егідою ЮНЕСКО у 1952 р. у Женеві було підписано Всесвітню конвенцію про авторське право [2, с. 52].

ЮНСІТРАЛ – головний юридичний орган системи ООН у сфері права міжнародної торгівлі. Він створений у 1966 році, а почав функціонувати з 1968 року. Цей орган ООН спеціалізується на проведенні реформ у сфері комерційного права та регулюванні торгівельних відносин на універсальному рівні. Оскільки майнові права на об'єкти авторського і суміжного права є товаром, то в межах діяльності ЮНСІТРАЛ вирішуються питання правового регулювання комерційних відносин на універсальному рівні та здійснюється робота щодо гармонізації законодавства різних держав до міжнародних стандартів у відповідній сфері. [19, с. 50]

ЮНКТАД є органом Генеральної Асамблеї ООН, який був створений 1964 року задля дослідження та аналізу впливу світової торгівлі на розвиток держав-членів. До того ж, ЮНКТАД сприяє створенню і зміцненню міжнародної торгівлі, співробітництву між державами, займається розробкою рекомендацій, організаційно-правових умов і механізмів функціонування сучасних міжнародних економічних відносин. У сфері права інтелектуальної власності розглядає питання охорони та захисту прав авторів у електронній торгівлі. Рішення ЮНКТАД приймаються на основі резолюцій і носять рекомендаційний характер.

Певний внесок у співпрацю держав на універсальному рівні робить Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), яка була створена 1960 року. До її складу входять 35 найбільш економічно розвинених країн світу — більшість держав Європейського Союзу, США, Австралія, Швейцарія, Норвегія, Південна Корея, Японія та інші. ОЕСР надає урядам цих країн рекомендації по вивченню, розробці та покращанню соціально-економічної політики. ОЕСР також активно співпрацює з державами світу, які не є членами організації, у рамках спеціалізованих програм, міжнародних заходів тощо [15].

Хоча дана організація прямо не вирішує питань охорони прав авторів, варто зауважити, що економічна співпраця включає в собі аспекти торгівлі товарами і послугами. Тим самим, питання регулювання охорони та захисту авторських і суміжних прав так чи інакше виноситься на розгляд.

УНІДРУА – незалежна міжнародна організація, створена у 1926 році як допоміжний орган Ліги Націй, який згодом був перезаснований у 1940 році. Діяльність УНІДРУА в основному полягає у підготовці проектів багатосторонніх міжнародних договорів про уніфікацію правових норм із різних питань цивільного і торговельного права. Також, дана організація часто проводить порівняльно-правові дослідження для інших міжнародних організацій, щоб вони змогли використати результати досліджень як основу для прийняття міжнародних документів у рамках цих організацій [2, с. 52].

Отже, законодавство держав у сфері авторського і суміжних прав не виходить за межі національної юрисдикції і тому не може передбачати і здійснювати охорону інтелектуальної власності своїх громадян, які знаходяться за кордоном. Саме з метою гарантувати охорону інтересів власних громадян в інших країнах, держави і створюють міжнародну охорону прав інтелектуальної власності, яка забезпечується через роботу універсальних міжнародних інституцій. Процес гармонізації та уніфікації сфери інтелектуальної власності створює сприятливі умови до залучення більшої кількості учасників у розробку об'єктів інтелектуальної власності.

2.2. Діяльність регіональних міжнародних міжурядових організацій у сфері охорони прав авторів

Одним із основних факторів розвитку інтелектуальної власності та інформаційних процесів є економічна зацікавленість учасників економічних відносин та держави в цілому. Реалізація таких процесів вимагає наявності ряду умов, зокрема побудови збалансованої системи правових засобів, що забезпечують їх впровадження та практичну реалізацію. Інвестиційна привабливість держави залежить в тому числі і від того, наскільки у даній державі визнається і функціонує система правової охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Гармонізація та уніфікація використання результатів інтелектуальної (творчої) діяльності повинна здійснюватися як на універсальному, так і на регіональному рівнях. На регіональному рівні головну роль у правовому регулюванні сфери інтелектуальної власності відіграють Європейський Союз (далі – ЄС) та Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (далі – НАФТА).

У сучасному світі ЄС являє собою приклад міжнародної регіональної організації, що успішно функціонує і розвивається. Як відомо, ЄС являє собою економічний та політичний союз 28 незалежних держав-членів, що розташовані в Європі. Веде свій початок від утворення Європейської спільноти з вугілля та сталі (ЄСВС) і Європейської економічної спільноти (ЄЕС), які склались з шести країн у 1957 році. У наступні роки територія ЄС була збільшена за рахунок включення нових держав-членів, одночасно збільшуючи свою сферу впливу шляхом розширення політичних повноважень. У сучасному вигляді існує на основі Маастрихтського договору, підписаному 7 лютого 1992 року і чинному з 1 листопада 1993 р.. Останній значний перегляд конституційних принципів ЄС був затверджений у Лісабонській угоді, яка набула чинності у 2009 році [6].

Основною метою створення ЄС є інтеграція європейських держав, яка полягає у функціонуванні єдиного економічного ринку (вільна торгівля), відсутності візового контролю та використання спільної валюти – євро.

ЄС діє через систему незалежних наднаціональних інституцій та спільно узгоджених рішень держав-членів. Основними інституціями ЄС є: Європейська

комісія, Рада Європейського Союзу, Європейська рада, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Європейський парламент, який обирається кожні 5 років громадянами Європейського Союзу.

Першими кроками до узгодження законодавства у Європі можна вважати підписання Бернської конвенції 1886 року. Всі держави-члени ЄС підписали дану конвенцію, і це означає, що тепер дотримання норм конвенції є однією з обов'язкових умов для вступу до ЄС. Згодом Європейське економічне співтовариство здійснило певні спроби уніфікації прав авторів – була підписана Директива комп'ютерних програм № 91/250/ЄЕС (згодом замінена Директивою № 2009/24/ЄС), яка мала на меті застосувати загальний стандарт для охорони і захисту авторських прав на комп'ютерні програми [45], а також Директиви про подовження авторських прав і суміжних прав № 93/98/ЄЕС, яка подовжила строк охорони авторського права до 70 років після смерті автора. Директива про подовження авторських прав і суміжних прав № 93/98/ЄЕС була замінена Директивою № 2006/116/ЄС, а до останньої внесені зміни Директивою № 2011/77/ЄС [46].

Законотворча робота інституцій ЄС щодо результатів інтелектуальної діяльності проводиться з урахуванням розвитку та вдосконалення міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності. Необхідно враховувати, що розвиток правового регулювання відносин інтелектуальної власності на наднаціональному рівні має також і зовнішній ефект – ЄС отримує можливість представляти держави-члени у нормотворчому процесі на міжнародній арені. Крім постійної участі в діяльності СОТ та її підсистеми Угоди ТРІПС 1994 р., ЄС спеціальними деклараціями надано право участі в договорах ВОІВ та переговорах про їх подальший прогресивний розвиток. Слід підкреслити, що на відміну від методів роботи ВОІВ, у рамках ЄС склалася система директивного регулювання процесів уніфікації та гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності, що особливо характерно для сфери авторського права і суміжних прав [19, с. 515].

Помітним явищем у процесі вироблення шляхів модернізації і гармонізації авторського права в контексті активізації інформаційних процесів та знань на

ринку ЄС стало прийняття Зеленої книги про авторське право в економіці знань (далі – Зелена книга) у 2008 році. Мета Зеленої книги – сприяти дискусії про те, як найкраще поширювати знання для досліджень, науки та освіти в онлайн-середовищі. Зелена книга має на меті викласти ряд питань, пов'язаних з роллю авторського права в «економіці знань», і має намір розпочати консультації з цих питань [51].

Зрозуміло, що у сфері охорони інтелектуальної власності існує ряд директив, які регулюють та уніфікують дані відносини. В галузі авторського права процес уніфікації і гармонізації пов'язані, перш за все, з правовою охороною об'єктів авторського (літературних і художніх творів, комп'ютерних програм, баз даних) і суміжних прав. Наведемо найголовніші директиви у сфері охорони прав авторів, які є на даний час чинними:

- Директива № 2009/24/ЄС «Про правову охорону комп'ютерних програм» – положення директиви вказують державам-членам ЄС здійснювати охорону комп'ютерних програм, літературних і художніх творів таким чином, як говорить Бернська конвенція 1886 р. [45];
- Директива № 2006/116/ЄС «Про гармонізацію строку дії охорони авторського права і суміжних прав», доповнена Директивою № 2011/77/ЄС «Про внесення змін до Директиви № 2006/116/ЄС» – введення у всіх державах-членах єдиного строку охорони прав авторів, визначений 50 роками [44, 46];
- Директива № 96/9/ЄС «Про правову охорону баз даних» – охорона прав авторів баз даних які визнаються оригінальними, а також введення в історію прав на неоригінальні бази даних [40];
- Директива № 2001/29/ЄС «Про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному просторі» [41] – реалізація договору ВОІВ АП 1996 р. і гармонізація різноманітних аспектів авторського права по всій Європі, в тому числі й обмежень і виключень в правах авторів;

- Директива № 2001/84/ЄС «Про право перепродажу для отримання вигоди автором оригінального твору мистецтва» [42] – уніфікація законів з перепродажу прав на інтелектуальні продукти, так як не у всіх державах ЄС автор отримував винагороду від перепродажу;
- Директива № 2004/48/ЄС «Про реалізацію прав на інтелектуальну власність» [43] – боротьба з «піратством» на внутрішньому ринку шляхом уніфікації законів цієї сфери;
- Директива № 2012/28/ЄС «Про деякі дозволені види використання творів-сиріт» – встановлює загальні правила з оцифрування і використання творів-сиріт (тобто творів, автор яких невідомий або не може бути знайдений) [47];
- Директива № 2014/26/ЄС «Про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку» [48];
- Директива № 2019/790/ЄС «Про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку» [49] – направлена на охорону і захист використання захищеного контенту в інтернет-просторі, а також зазначає виключення з авторського права для аналізу тексту і баз даних.

Як видно з даного переліку, остання Директива була прийнята зовсім недавно. Директива № 2019/790/ЄС «Про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку» [49] була прийнята Європарламентом 26 травня 2019 року. Рішення по прийняттю даної директиви обґрунтовується приведенням європейського законодавства у сфері інтелектуальної власності у відповідність до рівня розвитку новітніх технологій.

На це вказує стаття 1 Директиви, яка говорить: «Ця Директива встановлює правила, спрямовані на подальшу гармонізацію права Союзу, застосовного до авторського права та суміжних прав у рамках внутрішнього ринку, враховуючи, зокрема, цифрове та транскордонне використання захищеного контенту. Вона також встановлює правила про винятки та обмеження авторського права та суміжних прав, збільшення ефективності ліцензування, а також правила, які мають

на меті забезпечити добре функціонуючий ринок експлуатації творів та інших об'єктів інтелектуальної власності» [49].

Зокрема, даною Директивою затверджуються норми, які стосуються: виключень і обмежень для аналізу тексту і даних; використання творів та інших об'єктів прав авторів у міжнародній освітній діяльності; транскордонного використання об'єктів авторського права поза торгівлю; полегшення умов колективного ліцензування; доступу до аудіовізуальних творів та їх доступності на відео-платформах; поширення образотворчого мистецтва; захисту публікацій в пресі щодо використання в інтернеті; використання захищеного контенту онлайн сервісами; справедливої винагороди щодо ліцензування прав авторів; процедури вирішення спорів у даній сфері.

На нашу думку, Директива 2019/790/ЄС є надзвичайно потрібною у наш час, адже технологічний прогрес не стоїть на місці, що потребує вчасного регулювання нововиявлених проблем і питань, особливо у сфері інтелектуальної власності, адже зараз відбувається активізація переходу об'єктів авторського і суміжних прав на новий рівень подачі суспільству.

Україна впевнено крокує до членства в ЄС, першим етапом до вступу є підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про Асоціацію з ЄС), яка була ратифікована у 2014 році [37].

Україна, підписавши Угоду про Асоціацію ЄС, взяла на себе зобов'язання імплементації європейських стандартів і принципів. Зауважимо, що для України розв'язання завдань, спрямованих на імплементацію європейських стандартів до національного законодавства у досліджуваній сфері, значною мірою має спиратися на прийняту Європейською Комісією Стратегії щодо прав інтелектуальної власності «Єдиний ринок для прав інтелектуальної власності» у 2011 році [52], яка призначена для підтримки творчості та інновацій в цілях забезпечення економічного розвитку, високоякісних робочих місць, а також першокласної продукції та послуг в Європі. Стратегія наголошує на великому значенні

адекватного правового регулювання та створення єдиного ринку сфери інтелектуальної власності.

Також, варто звернутися й до Стратегії економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, стійкого і всебічного зростання» погодженої державами-членами ЄС та прийнятої Європейською Радою у 2010 році [50]. У Стратегії зазначені фактори зростання економіки, зокрема одним із факторів виступає фактор, заснований на знаннях та інноваціях, який прямо відноситься до сфери інтелектуальної власності.

Вплив цих актів виходить за рамки ЄС, тому Україні необхідно зважати на прагнення та практичний досвід ЄС у регулюванні законодавства, особливо сфери інтелектуальної власності. На нашу думку, розвиток інновацій дасть змогу Україні стати економічно сильнішою, а зв'язок з ЄС – поштовхом до реформ і активної гармонізації національного законодавства із нормами європейської спільноти.

У сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності варто також зазначити регіональні об'єднання інших держав. Тож, розглянемо дані об'єднання та звернемо увагу на регулювання прав авторів у них.

НАФТА створена 1994 року і виступає однією з найбільших у світі зон вільної торгівлі, яка об'єднує Сполучені Штати Америки, Канаду і Мексику. Базовим нормативно-правовим актом НАФТА є Північноамериканська угода вільної торгівлі 1994 року [17].

Сприяння охорони і захисту прав інтелектуальної власності є об'єктом регулювання НАФТА і, що відповідно, одним із напрямків інтеграційного об'єднання. Захисту інтелектуальної власності присвячено окремий розділ цієї Угоди, в яку входять статті 1701 – 1721 [17]. Предметом регулювання є загальні питання охорони прав інтелектуальної власності, а також спеціальні питання, які стосуються охорони об'єктів прав інтелектуальної власності. Варто зазначити, що цей документ по своїй структурі нагадує угоду ТРІПС, прийняту в рамках ВТО.

Варто підкреслити, що у правовому регулюванні прав авторів виникають проблеми, у зв'язку з тим, що законодавство інтелектуальної власності США не визнає немайнових прав авторів, таких як право на визнання свого авторства на

інтелектуальну діяльність та право протидіяти посяганню на об'єкт інтелектуальної власності, що може зашкодити репутації автора. Наскільки відомо, наразі США активно працює у напрямку вирішення даного питання.

Охороні прав інтелектуальної власності приділяється багато уваги на Південно-Східній Азії у рамках АСЕАН. 1995 року державами-членами була підписана Рамкова угода про співробітництво у сфері інтелектуальної власності, яка містить основні цілі і принципи співпраці. Зокрема, діяльність у сфері авторського права включає: роботу спеціальних експертних груп, розвиток співробітництва з іншими державами, а також приведення внутрішніх законодавчих актів у відповідність до норм Угоди ТРІПС [10].

Серед регіональних об'єднань, які зачіпають у своїй діяльності питання охорони і захисту прав інтелектуальної власності є Євразійський економічний союз (далі – ЄАЕС) та Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (далі – АТЕС). ЄАЕС та АТЕС у регулюванні прав авторів регулюються своїми установчими документами, у яких здійснюється охорона авторських і суміжних прав. До прикладу, у державах-членах ЄАЕС функціонує Угода про єдині принципи регулювання у сфері захисту прав інтелектуальної власності 2010 року та Угода про реєстр об'єктів інтелектуальної власності держав-членів 2010 року [10].

Також, варто відзначити діяльність економічного союзу держав у Південній Америці (далі – МЕРКОСУР), як регіонального об'єднання країн Південної Америки. Основний установчий документ даного об'єднання – Асунсонський договір, прийнятий 1991 року. Даний договір не містить поняття «інтелектуальна власність» і не вказується пряме регулювання даної сфери. Але, не дивлячись на це, можна стверджувати, що охорона прав інтелектуальної власності все ж таки існує. До прикладу, державами-членами МЕРКОСУР був підписаний Протокол про гармонізацію регулювання в сфері інтелектуальної власності щодо товарних знаків і географічних вказівок, а також Протокол про гармонізацію у сфері інтелектуальної власності щодо промислових зразків [10]. На жаль, охорона

авторського і суміжних прав регулюється досить слабо, але закладені усі перспективи розвитку даної сфери.

Отже, основними регіональними об'єднаннями, які активно працюють над системою охорони прав авторів можна вважати ЄС та НАФТА. Право інтелектуальної власності у ЄС успішно розвивається і враховує потреби в охороні нагальних питань у сфері інтелектуальної власності, стимулює до регулювання цих питань на національному рівні держав-членів, а також і світової спільноти в цілому. Європейське законодавство є досить розгалуженим щодо прав інтелектуальної власності і має вагомe значення у розвитку авторського права. Водночас, у НАФТА існують проблемні питання, які на даний час вирішуються за особливою зацікавленістю США, адже у законодавстві держави не було врегульовано питання охорони і захисту особистих немайнових прав автора.

2.3. Роль міжнародних неурядових організацій у забезпеченні міжнародного співробітництва держав у сфері охорони авторських прав

Так склалося, що більшість досягнень у регулюванні тієї чи іншої сфери суспільних відносин приписують універсальним чи регіональним організаціям. Але потрібно не забувати, що достатньо вагому роль у розвитку міжнародних відносин, нормотворенні, регулюванні законодавства держав, союзів держав чи міжнародних інституцій виконують міжнародні неурядові організації.

Як відомо, міжнародні неурядові організації завжди мають певну вузьку направленість, порівняно з міжнародними міждержавними організаціями, які мають ширшу сферу компетенції. Більшість рішень неурядових організацій несуть рекомендаційний характер, але, як показує практика, часто такі необов'язкові акти несуть позитивні наслідки у прийнятті рішень глобальними акторами.

Зокрема, співробітництво здійснюється в таких напрямках як: надання консультацій з компетентних питань іншим організаціям та допомога у нормотворчому процесі; розробка проектів міжнародних договорів; моніторинг за дотриманням норм міжнародного права.

Наразі, спеціалізованими міжнародними неурядовими організаціями саме з авторського права і суміжних прав є: Асоціація власників інтелектуальної власності (далі – IPO), Міжнародна асоціація з охорони інтелектуальної власності (далі – AIPPI), Міжнародна асоціація з розвитку навчання і досліджень у сфері інтелектуальної власності (далі – ATRIP), Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів (далі – CISAC), Міжнародна федерація асоціацій винахідників (далі – IFIA), Міжнародна федерація виробників фонограм (далі – IFPI).

Провідною міжнародною неурядовою організацією, що займається розробкою та вдосконаленням правових режимів охорони і захисту інтелектуальної власності є Міжнародна асоціація з охорони інтелектуальної власності. Це політично нейтральна організація зі штабом у Швейцарії, яка була заснована 1897 року і зараз налічує представників понад 100 країн [28]. Мета AIPPI – покращення та сприяння захисту інтелектуальної власності як на міжнародному, так і на національному рівнях. AIPPI працює над розробкою, розширенням та вдосконаленням міжнародних, регіональних договорів та національних законів, що стосуються інтелектуальної власності.

AIPPI має власні органи – Генеральний секретаріат, Виконавчий комітет, Раду Президентів та Бюро, кожен із яких виконує свої функції у діяльності організації. Дана організація збирає щорічний Всесвітній конгрес учасників, який відбувається кожного вересня чи жовтня. У 2019 році Конгрес має бути проведений у Лондоні. На Всесвітньому конгресі обговорюються питання, що стосуються міжнародного права інтелектуальної власності та приймаються рішення на консенсусі у вигляді рекомендацій. У той же час Всесвітній конгрес виступає форумом освітніх програм, пропонуючи свою Програму професійного розвитку. AIPPI публікує в електронному вигляді результати своєї роботи у щорічнику, підготовленому після кожного Всесвітнього конгресу. З метою інформування членів організації, Генеральний секретаріат випускає бюлетень чотири рази на рік. Він включає підсумки останніх міжнародних розробок та пропозицій у сфері охорони авторських прав [28].

Провідною мережею авторських товариств у світі є Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів. CISAC, заснована в 1926 році, є міжнародною неурядовою організацією зі штаб-квартирами у Франції та регіональними офісами в Африці, Південній Америці, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (Китай) та Європі (Угорщина). Маючи 232 товариств-членів у 120 країнах, CISAC представляє понад 4 мільйони творців з усіх географічних районів та всіх видів мистецтв – музики, аудіовізуальних, драматичних, літературних та образотворчих мистецтв [30].

Діяльність CISAC охоплює три сфери:

- **Правова політика:** об'єднує творців для прийняття спільних рішень, які можуть згодом вплинути на нормотворення авторських прав у всьому світі;
- **Технічна та бізнес-інфраструктура:** використовує міжнародні стандарти ідентифікації творів та глобальну систему баз даних, тим самим допомагає членам організації документувати, ліцензувати, збирати та розповсюджувати платежі за винагороди на захищені роботи;
- **Управління:** надає юридичну та фінансову підтримку членам організації.

Тож, CISAC захищає права та сприяє інтересам творців у всьому світі, а також гарантує, що авторські винагороди передаються авторам за використання їх творів у будь-якій точці світу.

Інша міжнародна недержавна організація – Асоціація власників інтелектуальної власності. IPO створена в 1972 році і виступає торговою асоціацією для власників патентів, товарних знаків, авторських прав та комерційних таємниць. Членство в IPO включає: підтримку інтересів членів, пов'язаних із законодавчими та міжнародними питаннями; аналіз поточних проблем інтелектуальної власності; інформаційно-освітні послуги; поширення інформації для широкої громадськості про важливість прав інтелектуальної власності [27].

IPO видає рекомендації, резолюції, а також власні коментарі щодо нормативно-правових актів держав світу, у яких виявляє проблемні питання. Як одна з провідних міжнародних асоціацій з питань інтелектуальної власності, IPO виступає

за ефективні та доступні права авторів та інших прав інтелектуальної власності. Учасники ІРО також отримують можливість професійного розвитку, удосконалення юридичних знань та участі в інших освітніх ресурсах.

Наступною до розгляду буде Міжнародна асоціація з розвитку навчання і досліджень у сфері інтелектуальної власності (ATRIP), яка була заснована в 1981 році. Асоціація переслідує тільки освітні та наукові цілі, щоб сприяти розвитку викладання та досліджень в галузі права інтелектуальної власності [29].

Що стосується навчання, цілями організації є: вдосконалення навчальних матеріалів зі сфери права інтелектуальної власності; звернення уваги до потреби інтенсивнішого викладання прав інтелектуальної власності у навчальних закладах; заохочення осіб з науковими ступенями до співпраці; видання навчальних матеріалів з охорони інтелектуальної власності та авторського права зокрема. Асоціація приділяє істотну увагу науковим дослідженням соціально-економічних фактів, потреб сьогодення та майбутнього, які мають значення для розвитку нормативно-правових актів про інтелектуальну власність.

Міжнародна федерація виробників фонограм (далі – IFPI) є також міжнародною неурядовою організацією, яка задіяна у сфері інтелектуальної власності, а саме займається представленням інтересів музичної індустрії. Заснована в Італії у 1933 році, організація має офіси в Лондоні, Брюсселі, Гонконгу, Маямі, а також представництво в Пекіні. IFPI представляє інтереси більш ніж 1300 звукозаписних компаній по всьому світу [32].

До складу IFPI також входять три регіональних організації:

- FLAPF – Латиноамериканська федерація виробників фонограм і відеограм;
- RIAA – Асоціація звукозаписної галузі Америки;
- ARIA – Австралійська асоціація звукозаписної галузі.

Відповідно до Статуту IFPI, заяву на членство в організації може подати будь-які компанії-виробники фонограм або компанії, які займаються випуском фонограм та відеограм, продажу широкій аудиторії [32].

До списку міжнародних недержавних організацій у сфері авторського права входить Міжнародна федерація асоціацій винахідників. IFIA – це всесвітня

неурядова організація, що створена 1968 року в Лондоні представниками Данії, Фінляндії, Німеччини, Великобританії, Норвегії, Швеції та Швейцарії [31]. Основна мета – об'єднання та підтримка винахідників на міжнародному рівні, представлення їх загальних інтересів. Місія Федерації передбачає розповсюдження інноваційної культури, захист інтелектуальних прав авторів і сприяння винахідницьким ініціативам.

IFIA співпрацює з Організацією Об'єднаних Націй у рамках ЮНКТАД, Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), Європейським альянсом з інновацій (ЕАІ).

Отже, розглянувши основні міжнародні неурядові організації, можна дійти висновку, що їх роль на світовій арені значно применшена. Міжнародні неурядові організації фактично є безпосередніми провідниками між авторами та правовими інституціями міжнародної спільноти з питань забезпечення міжнародного співробітництва держав у сфері охорони авторських прав. Недержавні установи роблять свій вагомий внесок у розвиток охорони і захисту прав авторів, заохочують до розробки продуктів інтелектуальної власності, здійснюють моніторинг за дотриманням законодавства більшості держав світу.

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ФОРМ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ АВТОРІВ

3.1. Характеристика інституційних форм співробітництва України у сфері охорони прав авторів

Міжнародні організації вже досить давно займаються проблемою охорони авторських прав шляхом створення відповідного міжнародного законодавства. Авторське право у наш час охороняється великою кількістю міжнародних конвенцій, які були наведені у попередніх розділах роботи. Згідно з обов'язковими вимогами до держав-членів міжнародних договорів, національні правові системи цих держав повинні відповідати міжнародним стандартам. Україна не є виключенням. Тож розглянемо інституційну систему охорони прав авторів на національному рівні.

На національному рівні реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності належить до компетенції практично усіх гілок влади. Перш за все, варто зазначити, що у нашій державі політику у сфері інтелектуальної власності, в тому числі й авторського права, встановлює саме парламент. Адже якщо звернутись до Конституції України, стаття 85 зазначає, що до повноважень Верховної Ради України належить визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики [8].

Здійсненням зовнішньої і внутрішньої політики України займається також і Кабінет Міністрів України. Він зокрема забезпечує виконання Конституції, актів Президента, видає постанови і розпорядження обов'язкового характеру в межах своєї компетенції. Зазначена діяльність прямо стосується й актів, щодо прав інтелектуальної власності. Саме Уряд здійснює свої виконавчі функції через міністерства та інші органи виконавчої влади та регулює їх роботу.

Тому, серед міністерств нашої держави потрібно згадати про діяльність Міністерства освіти і науки України (далі – МОН). Міністерство виступає головним органом з питань освіти, науки та інновацій.

Згідно до Положення про Міністерство освіти і науки України затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630, діяльність МОН полягає у: узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції; розроблення пропозицій і зауважень щодо вдосконалення актів національного законодавства; здійснення нормативно-правового регулювання у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти; забезпечення інтеграції вітчизняних освіти і науки, інших сфер, що належать до його компетенції, з неухильним дотриманням принципів збереження і захисту національних інтересів та ін. [23].

На нашу думку, очевидним є розгляд МОН питань охорони прав авторів згідно до завдань Міністерства. Міжнародне співробітництво з даного питання також є актуальним, адже МОН співпрацює з ЮНЕСКО, ОЕСР, Європейським агентством координації винаходів (EUREKA) та здійснює активний розвиток відносин з ЄС.

Іншою державною установою, яка розбудовує відносини з іншими державами є Міністерство закордонних справ України (далі – МЗС). МЗС забезпечує створення і функціонування представництв держави при міжнародних організаціях. Зокрема існують представництва при ООН, ЮНЕСКО, ЄС.

Одними із головних завдань МЗС є реалізація зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, культурних, гуманітарних, наукових та інших зв'язків з іноземними державами, міжнародними організаціями; захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном; участь у формуванні та реалізації державної політики, спрямованої на інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі; участь у забезпеченні розвитку міжнародного права [22]. Виходячи із зазначених завдань МЗС можливо стверджувати про забезпечення Міністерством певної охорони і захисту прав авторів.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (далі – Мінекономіки) – формує та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі. Також на нього покладено функції з реалізації державної політики з питань розвитку підприємництва, регулювання цінової політики (крім питань реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), публічних закупівель, туризму та розвитку оборонно-промислового комплексу. З недавнього часу Мінекономіки передано повноваження з регулювання питань інтелектуальної власності [14].

Тобто, до національної системи правової охорони авторських і суміжних прав, крім Мінекономіки, входить:

- Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності»;
- Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав».

Центральним органом виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності до 2017 року була Державна служба інтелектуальної власності України. Згадана Державна служба з 19 травня 2017 року припинила виконувати функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності у зв'язку з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 11 травня 2017 р. № 320 щодо питань Міністерства економічного розвитку України [16].

24 травня 2018 року відповідно до наказу № 718 Міністерства економічного розвитку і торгівлі (зараз – Мінекономіки) було утворено державну організацію «Національний офіс інтелектуальної власності» (далі – НОІВ) – орган державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визнаний на національному рівні, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені законодавством та статутом [33].

Відповідно до Статуту, затвердженого Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 27 червня 2019 року № 1082, НОІВ виконує наступні функції [21]:

- Надання консультацій з питань інтелектуальної власності;
- Стандартизація та уніфікація термінології у сфері інтелектуальної власності;

- Гармонізація законодавства України до міжнародних стандартів;
- Участь у прогнозуванні розвитку вітчизняної сфери інтелектуальної власності, розроблення та подання пропозицій Уповноваженому органу управління щодо проектів концептуальних засад реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності та інших стратегічних документів;
- Участь в удосконаленні нормативно-правового, інформаційно-аналітичного та фінансово-економічного забезпечення сфери інтелектуальної власності, розроблення відповідних пропозицій;
- Участь у підготовці спеціалістів у сфері інтелектуальної власності;
- Інші функції.

Таким чином, в Україні запроваджується структура вітчизняної системи правової охорони інтелектуальної власності. Така реорганізація зумовлена інтеграцією України до ЄС, адже така система добре функціонує у ряді іноземних держав (зокрема, Німеччини, Японії, Польщі, Естонії, Грузії, Данії, Сінгапуру, Фінляндії, Південної Кореї, Франції).

Крім того, дана модель повністю відповідає принципам діяльності міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які визначені в Законі України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. Так, частиною третьою статті 2 вказаного Закону закріплено, що «підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, не можуть здійснювати владні повноваження, крім випадків, визначених законом» [25].

Наразі в Україні функціонує ще Українське агентство з авторських і суміжних прав (далі – УААСП), яке було створене у 2000 році. Підприємство засноване на державній власності і належить до сфери управління Мінекономіки.

Відповідно до Статуту УААСП, затвердженого Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18 вересня 2019 р. № 435, Агентство створено з метою управління на колективній основі прав суб'єктів авторського і суміжних прав шляхом публічного виконання, запису,

відтворення творів....»; сприяння зазначеним суб'єктам та іншим правовласникам щодо передачі прав на використання творів науки, літератури і мистецтва на індивідуальній основі; представництва законних інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав...» [36].

Основними завданнями УААСП є [34]:

- управління на колективній основі і захист майнових прав вітчизняних і зарубіжних авторів на території України;
- усунення порушень в галузі авторського права в переговорному або судовому порядку;
- попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності шляхом підвищення інформованості громадськості в галузі авторського права;
- сприяння становленню і розвитку загальної правової системи у сфері інтелектуальної власності та колективного управління авторськими правами в Україні.

УААСП – єдина в Україні організація, яка має широке міжнародне визнання: об'єднання є членом CISAC. Сьогодні Агентство представляє інтереси понад 6 тисяч українських авторів, а також біль ніж 2,5 мільйонів іноземних авторів, правами яких на території України управляє УААСП на підставі договорів з відповідними іноземними авторсько-правовими організаціями. Агентству передано в управління майнові права на використання музичних творів від найпотужніших світових правовласників, і так УААСП здійснює управління найбільшим каталогом музичних творів в Україні, що охоплює близько 95% музичних творів світу [19, с. 50-51].

Слід згадати про діяльність громадських організацій у даній сфері. До громадських організацій України, які займаються питаннями охорони і захисту авторського і суміжних прав належать: Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності (ВАІВ), науково-виробниче об'єднання «Всеукраїнська асоціація інформаційних служб «ВАІС», навчально-науково-виробничий комплекс «Академія інтелектуального бізнесу», Товариство винахідників і раціоналізаторів України, Інтернет- асоціація України та інші.

Отже, в Україні наявна досить непогано розгалужена інституційна система охорони і захисту авторських і суміжних прав. Наша держава тримає курс на реорганізацію старої моделі керування питань інтелектуальної власності і має за мету створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони прав авторів.

3.2. Шляхи удосконалення правового регулювання інституційних форм співпраці України у сфері охорони прав авторів

В Україні є розуміння необхідності проведення значного комплексу заходів, спрямованих на розбудову національної економіки, що у результаті збільшує економічну привабливість для іноземного капіталу. Основним кроком для досягнення даної мети є гармонізація та уніфікація вітчизняного законодавства до європейських стандартів. Крім того, дані заходи вже більшою мірою передбачені Угодою про асоціацію. Перед Україною постало питання розв'язання неузгодженості правового регулювання національного законодавства із законодавством ЄС.

Аналіз сучасного стану функціонування національної системи охорони інтелектуальної власності дає підстави зробити висновок, що на розвиток системи законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні впливають такі чинники, як:

- науковий та технологічний розвиток суспільства, що зумовлює появу нових об'єктів права інтелектуальної власності, які потрібно вчасно включити до правового регулювання;
- необхідність імплементації європейських стандартів інтелектуальної власності до вітчизняного законодавства задля кращої охорони прав авторів;
- включення до національного законодавства у сфері інтелектуальної власності відповідних норм, що містяться в Угоді про асоціацію, з метою усунення протиріч;
- необхідність систематизації законодавства сфери прав інтелектуальної власності, а також узгодження в межах власної ієрархії.

Зазначені чинники можуть вплинути на ефективність нормативно-правового регулювання авторських прав і суміжних прав у позитивному напрямку.

Тому, ми пропонуємо удосконалити правове регулювання інституційних форм співпраці України у сфері охорони прав авторів нормотворчими та організаційними заходами, зазначеними далі.

Практика застосування ЦК України доводить, що у ряді випадків змін потребує саме ЦК України, а не спеціальне законодавство. Норми спеціального законодавства виявилися такими, що більше відповідають міжнародним підходам та стандартам з огляду на визначення особливостей правової охорони тих чи інших об'єктів права інтелектуальної власності. Цивільно-правові норми міжнародних договорів, застосування яких можливе лише при взаємодії з внутрішнім законодавством України, повинні бути імplementовані у вигляді норм законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Цікавим питанням для розгляду, на нашу думку, є розгляд питання щодо врегулювання суперечностей розподілу повноважень між інституціями регіонального і національного рівня окремо взятих. Як ми виявили, більшість інституцій, в тому числі і громадські організації, які забезпечують охорону прав авторів дублюють одне одну (однакові цілі чи завдання), і це призводить до нечіткого розмежування повноважень та гальмування їх роботи. Можливо, варто було б розробити правила розмежувань компетенції – документ, який б регулював дане питання розподілу повноважень між суб'єктами авторських і суміжних прав. В результаті можна отримати більш чітку структуру органів управління та допоміжних органів у сфері охорони прав авторів.

Зрушенням у реформуванні інституційних структур інтелектуальної власності стало заснування Національного офісу інтелектуальної власності при Мінекономіки. Зважаючи на те, що НОІВ є новоствореною структурою, можуть виникнути певні виклики до інституції як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Мається на увазі те, що очікування не завжди співпадають з реальністю, і можливим є незадовільне виконання цілей створення НОІВ, або проблеми функціонування в цілому. Тому, задля отримання максимально ефективного

результату від діяльності НОІВ, у тому числі і Мінекономіки, вважаємо за потрібне долучати до співпраці громадські організації зі сфери інтелектуальної власності; якнайбільше сприяти питанню охорони і захисту прав авторів; сприяти підвищенню компетентності персоналу з прав інтелектуальної власності для плідної роботи у НОІВ; вчасно пояснювати суспільству роль і значення виконаних дій задля уникнення негативних відгуків про діяльність Офісу; організовувати зустрічі або форуми з охорони прав авторів на національному рівні.

Велику увагу потрібно приділяти також регулярному аналізу та моніторингу зрушень у розвитку держави з усіх сфер діяльності. Для моніторингу стану правової охорони і захисту прав авторів та інтелектуальної власності загалом, на державному рівні повинен виходити Національний звіт про стан правової охорони і захисту прав інтелектуальної власності, значна частина якого буде приділятися стану реформування та тенденцій розвитку сфери авторського права. Наскільки нам відомо, лише громадські організації інколи видають схожі звіти швидко підхоплюючи нагальні проблемні питання із зазначенням детального аналізу і пропозицій. Але, як правило, цього недостатньо і результати проведеного моніторингу навіть не доходять до державних органів для аналізу.

Отже, завдання наближення вітчизняного законодавства до положень Угоди про асоціацію має розглядатися як пріоритетне. Сьогодні, почали простежуватися деякі зрушення у реформуванні нормативно-правового регулювання національного законодавства внаслідок укладення Угоди про асоціацію. Але для здобуття значних результатів потрібен час і плідна праця інституцій у сфері охорони прав авторів.

ВИСНОВКИ

У результаті узагальнення науково-теоретичного дослідження стосовно поставлених завдань, пропонуються наступні загальні підсумки результатів, одержаних у ході дослідження.

1. Авторське право, як інститут права інтелектуальної власності, у сучасній системі права є сукупністю правових норм, що регулюють відносини, які виникають у зв'язку із створенням, використанням, та захистом творів науки, літератури і мистецтва, а також окремих похідних від них творів. Специфіка авторського права, полягає у тому, що дана сфера відносин має свої ознаки, структуру, зміст та юридичні властивості. Авторське право та суміжні права, як і право інтелектуальної власності в цілому, є частиною цивільних правовідносин і тому підлягає регулюванню як нормами права інтелектуальної власності, так і окремими нормами цивільного права. Водночас, норми міжнародного авторського права покликані регулювати авторські права іноземців і право авторства на твори, видані за кордоном. Сутність авторського права ми вбачаємо у свободі творчості, стимулюванні авторів до творчої праці, тобто до активного створення різних об'єктів авторського права, створенні необхідних умов для використання цих об'єктів іншими людьми, здійсненні державою охорони та захисту цих об'єктів, а також прав всіх учасників даних правовідносин.

2. Правова охорона інтелектуальної власності має досить вагоме значення для функціонування інституту авторського права та суміжних прав в Україні, а також для захисту авторських і суміжних прав як в Україні, так і закордоном. Але, багато дослідників ототожнюють поняття охорони та захисту прав як в цілому, так і в авторському праві зокрема. На нашу думку, поняття охорони та захисту прав авторів потрібно розмежовувати. Під охороною авторських і суміжних прав ми вбачаємо встановлення всієї системи правових норм, направлених на дотримання прав авторів та їх правонаступників. А під захистом – сукупність заходів, які спрямовані на відновлення і визнання цих прав у випадку їх порушення.

3. Глобалізаційний характер сучасного світу спричиняє необхідність перегляду національних торговельних правил, усунення транскордонних бар'єрів,

скорочення дозвільних процедур, адже саме торгівля є рушійним фактором економічного розвитку держав. Члени міжнародного товариства розв'язують дані питання укладенням багатосторонніх міжнародних договорів. З метою гарантувати охорону інтересів власних громадян в інших країнах, держави і створюють міжнародну охорону прав інтелектуальної власності, яка забезпечується через роботу універсальних міжнародних інституцій, таких як СОТ, ООН, ВОІВ. На нашу думку, ВОІВ все-таки відіграє найголовнішу роль у регулюванні охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності, реалізації нових договорів у цій сфері, а також заохочення до інтелектуальної, творчої діяльності. Водночас варто зазначити, що СОТ включила до своєї компетенції міжнародну торгівлю продуктами інтелектуальної діяльності, але це не можна розцінювати як пряму компетенцію. Ми вважаємо, що у рамках СОТ компетенція відносно прав інтелектуальної власності та авторського права зокрема, стосується лише сфери міжнародної торгівлі. Інші зазначені інституції носять в собі більш рекомендаційний характер і виступають як додаткові у сфері регулювання прав авторів.

4. Основними регіональними об'єднаннями, які активно працюють над системою охорони прав авторів можна вважати ЄС та НАФТА. Право інтелектуальної власності у ЄС успішно розвивається і враховує потреби в охороні нагальних питань у сфері прав авторів, стимулює до регулювання цих питань на національному рівні держав-членів, а також і світової спільноти в цілому. Європейське законодавство є досить розгалуженим щодо прав інтелектуальної власності і має вагомим значення у розвитку авторського права, як об'єкту інтелектуальної власності. Для держав, які не входять до складу ЄС, але налаштовані на активну співпрацю та інтеграційний розвиток, ЄС надає можливість у межах власного законодавства скористатися даними механізмами через укладення угод про асоціацію. Водночас, одним із напрямків інтеграційного об'єднання НАФТА виступає сприяння охороні і захисту інтелектуальної власності, зокрема авторського права. Варто підкреслити, що в рамках НАФТА існують проблемні питання, які на даний час вирішуються за особливою

зацікавленістю США, адже у законодавстві держави не було врегульовано питання охорони і захисту особистих немайнових прав авторів.

5. На сьогодні існує ряд спеціалізованих міжнародних неурядових організацій з авторського і суміжних прав. На нашу думку, їх роль на світовій арені є значно применшеною. Міжнародні неурядові організації фактично є безпосередніми провідниками між авторами та правовими інституціями міжнародної спільноти з питань забезпечення міжнародного співробітництва держав у сфері охорони авторських прав. Недержавні установи, як-от Асоціація власників інтелектуальної власності (IPO), Міжнародна асоціація з охорони інтелектуальної власності (AIPPI), Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів (CISAC), роблять свій вагомий внесок у розвиток охорони і захисту прав авторів, заохочують до розробки продуктів авторського права, здійснюють моніторинг за дотриманням законодавства більшості держав світу.

6. В Україні наявна досить непогано розгалужена інституційна система охорони і захисту авторських і суміжних прав – це як державні органи, так і організації. Серед державних органів, яких торкаються питання авторського і суміжних можна виділити Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ України. До діючих державних організацій відносимо Національний офіс інтелектуальної власності та Українське агентство з авторських і суміжних прав. До громадських організацій України, які займаються питаннями охорони і захисту авторського і суміжних прав належать: Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності (ВАІВ), науково-виробниче об'єднання «Всеукраїнська асоціація інформаційних служб «ВАІС», навчально-науково-виробничий комплекс «Академія інтелектуального бізнесу», Товариство винахідників і раціоналізаторів України, Інтернет-асоціація України та інші. Наша держава тримає курс на реорганізацію старої моделі керування питань інтелектуальної власності і має за мету створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони прав авторів.

7. Україна має бути зацікавлена у формуванні розумної, інтелектуально-розвиненої нації. Для успішного зростання національної економіки, розвитку культури, науки, освіти потрібно збалансоване законодавство з інтелектуальної власності, яке має комплексно вирішувати питання набуття авторських і суміжних прав, розпорядження ними та забезпечення належного рівня охорони і захисту таких прав. Фактично, серед завдань, що стоять перед Україною, є запровадження політики та нових способів передачі знань задля розвитку інноваційного простору через прийняття стандартів ЄС у повному обсязі, а також активне реформування цивільного законодавства. Крім того, велику увагу потрібно приділяти регулярному аналізу та моніторингу зрушень стану правової охорони прав авторів. Не є новиною, що у ЄС розвивається інноваційна економіка у цифрову епоху саме на результатах інтелектуальної, творчої діяльності. Поряд із цим, одним із найважливіших напрямів є охорона, захист та ефективне використання об'єктів інтелектуальної власності, що у ЄС дуже добре працює. Варто лише згадати Директиву № 2019/790/ЄС «Про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку», яка покликана врегульовувати питання розповсюдження контенту у цифровому просторі. Тому, Україні потрібно звернути увагу на практику Європейського Союзу. Такий підхід повинен забезпечити відповідність національного законодавства європейським правовим стандартам у сфері інтелектуальної власності, підвищити якість правового регулювання цієї сфери в Україні, забезпечити належний рівень правової охорони та захисту авторських і суміжних прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051
2. Вахонєва Т. М. Авторське право і суміжні права в Україні: Навчальний посібник. – Київ: ВД «Дакор», 2019. – 2-ге вид., перероб. і доп. – 576 с.
3. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052
4. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Договір_Всесвітньої_організації_інтелектуальної_власності_про_авторське_право
5. Дозорцев В. А. Творческий результат: система правообладателей // Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ. – 2002. - №11. – С. 89.
6. Європейський Союз [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_Союз
7. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169
8. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
9. Легенченко М. О. Поняття охорони й захисту права та їх співвідношення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/4452>
10. Лихачев В. А. Вопросы интеллектуальной собственности в деятельности региональных экономических объединений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/voprosy-intellektualnoy-sobstvennosti-v-deyatelnosti-regionalnyh-ekonomicheskikh-obedineniy>

11. Макарова З. В. Защита в российском уголовном процессе: понятие, виды, предмет и пределы // Правоведение. 2000. № 3. С. 215–227.
12. Михайликов В. Л. Формы защиты авторских прав. Серия: Философия. Социология. Право. 2010. № 2 (73). Выпуск 11
13. Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/Міжнародна_організація_зі_стандартизації
14. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міністерство_розвитку_економіки,_торгівлі_та_сільського_господарства_України
15. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Організація_економічного_співробітництва_та_розвитку#Деякі_комітети,_робочі_групи,_програми,_стандарти
16. Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2017 р. № 320 [Електронний ресурс] // Урядовий портал: [сайт]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249972120>
17. Північноамериканська зона вільної торгівлі [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Північноамериканська_зона_вільної_торгівлі
18. Потехіна В. О. Інтелектуальна власність: Навч. посібник. – К.: КУП НАНУ, 2009. – 354 с.
19. Право інтелектуальної власності: підручник / [О. І. Харитонов, Є.О. Харитонов, Т. С. Ківалова, В. С. Дмитришин та ін.]; за заг. ред. О. І. Харитонової. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 540 с.
20. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII (остання редакція від 04 листопада 2018 року № 2581-VIII)

[Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

21. Про затвердження нової редакції Статуту державної організації «Національний офіс інтелектуальної власності»: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 27 червня 2019 р. № 1082 [Електронний ресурс] // Ліга Закон: [сайт]. – Режим доступу:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME190700.html
22. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 281 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу:
<https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF>
23. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу:
<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF>
24. Про культуру: Закон України від 14 січня 2010 р. № 2778-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
25. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
26. Світова Організація Торгівлі (СОТ) [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ: [сайт]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/wto>
27. Сайт Асоціації власників інтелектуальної власності (ІРО):
<https://www.ipo.org/>
28. Сайт Міжнародної асоціації з охорони інтелектуальної власності (AIPPI):
<https://aippi.org/>
29. Сайт Міжнародної асоціації з розвитку навчання і досліджень у сфері інтелектуальної власності (ATRIP): <http://atrip.org/>

30. Сайт Міжнародної конфедерації товариств авторів і композиторів (CISAC):
<https://www.cisac.org/>
31. Сайт Міжнародної федерації асоціацій винахідників (IFIA): <http://www.ifia-federation.org/content/>
32. Сайт Міжнародної федерації виробників фонограм (IFPI):
<https://www.ifpi.org/>
33. Сайт Національного офісу інтелектуальної власності (НОІВ):
<http://nipo.gov.ua/pro-noiv>
34. Сайт Українського Агентства з авторських та суміжних прав (УААСП):
<http://uacrr.org/>
35. Смирнов А. П. Соотношение понятий «охрана прав» и «защита прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://cyberleninka.ru/article/v/sootnoshenie-ponyatiy-ohrana-prav-i-zaschita-prav>
36. Статут Українського Агентства з авторських та суміжних прав: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18 вересня 2019 р. № 435 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://uacrr.org/wp-content/uploads/2019/04/Statut-Derzhavnoyi-organizatsiyi----Ukrayinske-agentstvo-z-avtorskih-ta-sumizhnih-prav----vid-18.03.2019.pdf>
37. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу:
https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
38. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
39. Шубина Т.Б. Теоретические проблемы защиты права: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Самара, 1997. 21 с.

40. Directive 96/9/EC on the legal protection of databases / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31996L0009>
41. Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0029>
42. Directive 2001/84/EC on the resale right for the benefit of the author of an original work of art / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0084>
43. Directive 2004/48/EC on the enforcement of intellectual property rights / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0048>
44. Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32006L0116>
45. Directive 2009/24/EU on the legal protection of computer programs / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009L0024:EN:HTML>
46. Directive 2011/77/EU on the term of protection of copyright and certain related rights / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/77/oj>
47. Directive 2012/28/EU on certain permitted uses of orphan works / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012L0028>
48. Directive 2014/26/EU on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026>

49. Directive 2019/790/EU on copyright and related rights in the Digital Single Market / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>
50. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth / [Электронный ресурс].–Режим доступа: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
51. Green Paper – Copyright in the Knowledge Economy / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A52008DC0466>
52. Internal Market of intellectual property / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/growth/industry/intellectual-property_en
53. The Statute of Anne, 1710 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.copyrighthistory.com/anne.html>
54. North American Free Trade Agreement [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.italaw.com/sites/default/files/laws/italaw6187%2827%29.pdf>